

ПИЪРС АНТЪНИ НЕ НЯКОЙ ДРУГ, А АЗ...

Превод от руски: Маргарита Стефанова, 1972

chitanka.info

— Администраторът — изрече през „преводача“ Уустрид — трябва да умее да се справи с проблем, който не е за устата на неговите подчинени.

— Разбира се — съгласи се доктор Дилингъм без никакъв ентузиазъм.

Дилингъм току що се беше върнал от преквалификация в Университета по администриране. Макар че оценките в неговото Удостоверение за Потенциални Постижения бяха доста високи, мъчеше го съмнението достоен ли е за високия пост на Заместник Директор на Института за протези при Галактическият университет. Наистина този пост беше временен: след края на семестъра Дилингъм щеше да се върне да продължи административното си образование. Ако, разбира се, успее да се измъкне от Уустрид.

— Получихме покана от Металика. Това е една от роботоидните планети — продължи Директорът.

„Преводачът“ предаваше описателно непонятните термини. Истинското название на планетата нищо не би означавало за Дилингъм. Това правило важеше за двамата. Когато Дилингъм кажеше „човек“, Уустрид навярно чуваше нещо като „космата гъсеница“.

— Там се е създала драматична ситуация. Затова са решили да се обърнат към нас. Не съм уверен, че проблемът е стоматологически, но ще се ориентираме на място.

Дилингъм въздъхна облекчено. Беше се изплашил, че ще трябва да лети сам. Както бе правилото, Уустрид преди да повери на заместника си самостоятелна работа, трябваше да го вземе със себе си като наблюдател.

Сега репутацията на Университета беше поставена на карта. Всяка стъпка на директора ставаше събитие от галактически мащаб. Не беше кой знае какво събитие.

— Поръчах три билета — отривисто каза директорът. Неговият глас кънтеше в раковината и „преводачът“ послушно предаваше интонацията. — Пътуването ще трае четиридесет и осем часа. Постарайте се да отложите всичките си срещи и задължения.

— Три билета? — Дилингъм още нямаше срещи, нито задължения и директорът отлично знаеше това.

— Разбира се. Нали ще ни съпровожда моята секретарка мис Тарантула.^[1] — „Преводачът“ нямаше пред вид нищо лошо, но като чу

това име, Дилингъм потрепера.

— Тя е изключително полезна. Така се стреми да се впие в същността на работата, че тъй да се каже изсмуква от нея всички сокове.

Университетската лимузина профуча покрай стачкуващи студенти и след три светлинни минути ги остави на гарата. Дилингъм се замисли — до какво ли се домогваха студентите? Той вече беше видял една демонстрация по пътя си за Университета, но не бе разбрал каква е работата.

Мис Тарантула ги чакаше на гарата. Тя бързо натика със своите осем остри крачета човека и мекотелото в подечника на галактическия лайнер.

— Моля ви, запознайте доктор Дилингъм с проблема — каза Уустрид, когато се настаниха в купето. Малък „преводач“, вграден в стената, създаваше пълна илюзия за това, че директорът говори английски — А аз ще поспя.

При тия думи той прибра крайниците си в раковината и хлопна черупката.

— С удоволствие — каза мис Тарантула, оплитайки деловито с паяжина своя ъгъл в купето. Тя говореше без да прекъсва работата си.

— Металика е една от най-изостаналите роботоидни планети, опустошена преди няколко хилядолетия по време на известното въстание на Джаните. Сега там се правят археологически разкопки с цел да се открият остатъци от културата на джаните и да се възсъздадат основните черти на уникалната им цивилизация. Предполагаше се, че джаните били унищожени или взети в плен, а след това разглобени на съставните им части. Но неотдавна един от тях беше открит в подземните развалини.

— Искате да кажете — скелета на един от тях? — прекъсна я Дилингъм.

— Не, докторе. Целият робот.

— Трябва да е напълно ръждясал.

— Джаните не ръждясват. Те са суперроботи, неразрушими и практически безсмъртни. Намереният робот бил нещо не съвсем в ред...

— Искате да кажете, че е жив? След няколко хиляди години?

— И още как.

Секретарката свърши с плетенето на паяжината и удобно се настани в нея като в хамак. Може би се страхуваше от претоварвания, макар че в лайнера те не заплашваха пасажерите.

— Единствено зъбоболът пречи на работа да функционира нормално. Туземците не смеят да се приближат към него, а дотогава докато не измъкнат робота, не могат да продължат разкопките. Ето защо се обърнаха към нас.

Дилингъм подсвирна, представяйки си какъв ли трябва да е бил този зъбобол, който е извадил за хиляди години от строя безсмъртен, неуязвим робот! Добре че работата ще ръководи Уустрид.

Интересно, помисли той, какво ще правят с джана след като го излекуват? И за какво му са на робота зъби. Роботите, които той бе срещал, дори роботите-зъболекари, нищо не ядяха.

Металика беше изостанала планета. Бордюор от ръждясали кораби обкръжаваше полето за кацане и космодрумът имаше вид на сметище. Единствената овехтяла кула ръководеше кацането на корабите. Липсваше дори мрежата за кацане, която обикновено подхваща кораба в пространството и меко го отпуска на планетата.

Но гостите бяха посрещнати топло и сърдечно.

— Вие сте директорът, нали — попита малък зелен робот, използвайки куц подвижен „лингвист“. — Ние не склопихме очи в очакване на Вашето спасително пристигане.

Мис Тарантула прошепна:

— Между впрочем роботите никога не спят.

— Троха в уста не сложихме, броейки часовете до пристигането на Ваше Превъзходителство.

— Между впрочем роботите никога не ядат — отбеляза мис Тарантула.

Зеленият робот се обърна, повдигна металния си крак и нанесе съкрушителен удар по основата на „лингвиста“. Той зави, издаде серия от метални скърцания и накрая проговори.

— Ние два дни не сме гледали телевизор.

— Това вече е по-близо до истината — забеляза мис Тарантула. — Робот, който загубва интерес към телевизията, е наистина с крайно разстроени чувства.

С такава секретарка на администратора ще му бъде трудно да направи грешка, помисли си Дилингъм. Радваше се, че още в университета се бяха запасили с малки „лингвисти“ за частни свръзки. Съществуват принципни различия между малките „лингвисти“ и големите „преводачи“. „Лингвистът“ се отличава от „преводача“ тъй както мотоциклетите от реактивните самолети. Те са портативни, евтини и сигурни. Затова и до ден днешен ги използват особено на изостаналите планети. Достатъчно е да се заредят с една или две езикови ленти и ви е обезпечена тайната на разговора: „лингвистът“ не разбира други езици.

— И така, какво ви безпокои? — попита небрежно Уустрид.

Дилингъм веднага си спомни Заповедите на Администратора, неотдавна усвоени от него. „Никога не задавай на клиента въпрос, ако не знаеш отговора.“

Малкият робот започна велеречиво да обяснява същността на нещата. Дилингъм се отвлече. Той беше чул всичко от мис Тарантула и при това нейният разказ беше по-кратък и смислен. Интересно, мислеше си Дилингъм, как роботите произвеждат себеподобни? Има ли особи от мъжки и женски пол, женят ли се? Съществува ли у тях понятието срам, има ли металическа порнография и разбити железни сърца?

— Докторе, — тихо каза мис Тарантула по частната мрежа.

Уустрид нагласи към нея приемната антена, скрита в огромната раковина, без да прекъсва думите на зеления робот. Дилингъм направи същото.

— Срочно повикване от университета — галактическият приемник беше скрит в нейното космат тяло. — Неорганизираната студентска демонстрация е проникнала в нашето крило на Университета. Те се ровят в папките...

Очите на Уустрид, полюляващи се на тънки крачета, заблестяха със зелен пламък.

— Кълна се във врялата вода! — извика той.

Роботът прекъсна своя доклад.

— Извинете, докторе, но вие казахте „вряло машинно масло“?

Неговата антена затрепера: той беше раздразнен.

— Продължавайте вие, докторе... — изкрещя Уустрид — аз ще повикам бърз кораб за връщане. Моите папки!

Той се понесе по полето за кацане към диспечерския пункт с такава скорост, каквато му позволяваха неговите меки крачета. Мис Тарантула забърза след него.

— Нима той каза „вряло машинно масло“? — вълнуваше се зеленият робот. От него понамирисваше на изгоряла изолация. — Може да е много Важен Учен, но употребява такива думи...

— Не, разбира се, не — зауверява го Дилингъм — той никога не би си позволил такъв груб израз. Мисля че е виновна някаква драскотина върху лентата на „лингвиста“. — Дилингъм подозираше, че „лингвистът“ тоя път не е виновен — навярно правилно беше предал смисъла. Неговият собствен апарат не беше приспособен за превод на неприлични думи. Иначе той сам би изгорял от срам. Уустрид наистина беше развълнуван.

— Добре — успокой се роботът. — И все пак вие ще се заемете ли с работата, след като оня офейка?

— Разбира се — Дилингъм от сърце се надаваше, че роботът няма да долови трепетния му глас, — Директорът не офейка. Той възложи на мен тая работа. Нашият Университет безусловно изпълнява своите задължения.

Всъщност Дилингъм би трябвало да се съгласи с думите на робота. Трябваше от самото начало да се досети, как ще свърши всичко това.

— Аз мисля, че е време да се отправим към пациента.

Роботите са емоционални същества. Зеленият робот с искрена радост отведе Дилингъм при разкопките. Летяха в старинен автолет над остриите скални върхове. В този свят имаше и растения, но и те изглеждаха метални. Едва ли човек би се съгласил да се засели тук, макар че не бе трудно да се диша, а и температурата и гравитацията бяха напълно подходящи.

С тежка въздишка въртолетът се спусна до земята.

— Аз не смея да отида по-нататък — каза зеленият робот, като тресеше глава от страх. — Джанът лежи там в ямата. Като свършите, обадете ми се и аз ще ви откарам обратно.

Щом Дилингъм слезе от стълбата, носейки куфара с инструментите, роботът обърна автопеда, наду мотора и отлетя.

Дилингъм остана сам.

Какъв ли трябва да е този робот, от който се боят дори неговите събратя? Ако той е така опасен, не са ли се опитвали да го унищожат безуспешно? Наистина ли джаните са неуязвими?

Той се приближи до ямата и погледна в нея.

На дъното, полузатрупан от парчета скали, лежеше гигантски робот. Съдейки по видимите му части, неговата дължина не беше по-малка от дванадесет фута. Бронята му блестеше като огледало, въпреки вековете прекарани под земята. Изглеждаше, че в могъщото тяло пулсира скрита енергия.

До ушите на Дилингъм достигна тънко отчаяно жужене. Той веднага долови в него нотки на болка. И макар че на Дилингъм рядко му се беше случвало да общува с роботи, той беше отзивчив към чуждото нещастие на което и да е живо същество, независимо от това дали е от плът или от метал. Да, това същество беше живо. Толкова живо, колкото беше възможно за един робот. И то страдаше. Това беше достатъчно за Дилингъм.

Главата на робота представляваше куб със страна два фута. Лицевата ѝ част беше пресечена от цепнатина, както на пощенска кутия. Пощенската кутия беше наполовина засипана с пясък и през слоя от пясък нещо светеше.

Обикновено роботите нямат уста, но в отделни модели са предвидени отвори — от тук постъпват, а след това се преработват особени вещества. Механизмите в това отверстие, с малко въображение, могат да се сметнат за зъби. Сега, когато Дилингъм се намери лице срещу лице с пациента, в ума му изплува информацията, получена някога в Университета. (По време на учението си трябваше да погълне огромно количество информация.) Той разбра как трябваше да се държи по-нататък. От сериозен ремонт веднага се отказа — можеше да направи непоправима грешка. Роботът беше сложна машина, а освен това се смяташе за несъществуващ.

Ако неговите съставни части бяха построени по същия принцип, както при съвременните роботи, псевдозъбите трябваше да изпълняват двойна задача: затова те притежаваха невероятно твърда повърхност за раздробяване на руда и най-прецизна вътрешна структура за обработка на информация.

Някога, още преди да дойде в Университета, Дилингъм трябваше да се сблъска с подобна ситуация на планетата Електролюс. Излезлият от строя зъб беше повредил не само устата. Късото съединение в зъба бе нарушило нормалните функции на мозъка и извадило от строя целия организъм.

Дилингъм очисти с прахосмукачка пясъка от устата и погледна вътре. Един от зъбите светеше и беше горещ на пипане. Болезненото жужене беше от високата температура. Изследването с помощта на най-прецизни инструменти потвърди първоначалната диагноза: късо съединение.

— Е, джане — каза докторът без да очаква отговор, — вече поставихме диагнозата.

Дилингъм приготвяше инструментите, предполагайки, че в това състояние роботът едва ли чува и разбира думите му.

— За съжаление няма инструменти, за да излекувам зъба. Нямам и запасен зъб. Но мога да ти облекча положението като направя блокада. С други думи като изключа зъба от мрежата. Тази операция ще даде възможност на останалите системи да функционират. А после в клиниката ще заменят болния зъб със здрав. Впрочем, на ваше място аз не бих протакал. Моята блокада не е дълговечна и във ваш интерес е да не допускате рецидив.

Всеки местен зъболекар би могъл да направи тази операция. Защо това не беше направено? От какво се бяха изплашили? Защо бяха допуснали техния престарял родственик да страда така? Нима единственият оцелял джан представляваше опасност за цялата планета?

Дилингъм съжали, че не беше погледнал в учебника по история и не беше прочел за възстанието на джаните. Може би именно с особеностите на възстанието се обясняваше странното поведение на туземците. Но трябваше да бърза. А до сега единствения очевиден факт оставаше страдащият робот, който се нуждаеше от помощта на зъболекар.

Докторът се приготви за операция. Той направи блокада и запои жицата. Работата беше съвсем нищожна. Умението на Дилингъм му позволи да подготви електронното оборудване, да провери напрежението и да определи проводниците.

Жуженето стихна. Болният зъб почна да изстива. Джанът едва-едва повдигна блестящата си ръка. „Н-н-н“ — простена той. Звукът излезе от отвора на челото. На сляпото му око мъждиво засвети лампа. Око?

Доволен от сполучливата операция, Дилингъм отстъпи няколко крачки, очаквайки какво ще стане по-нататък. Той искаше да се убеди, че е изпълнил добросъвестно работата. Това изискваше професионалният му дълг. Ако на пациента му станеше по-лошо, трябваше да повтори операцията.

Пръстта и камъните, които покриваха долната част на тялото, паднаха. Показа се огромен блестящ крак. Джанът се вдигна. Тялото му ослепително блестеше. Той беше свършена машина.

— Не някой... — произнесе той като се повдигна и насочи антената си към Дилингъм.

Стон ли беше това? Или роботът искаше да каже нещо? Ако той заговореше, езикът му щеше да бъде неразбираем — нали езикът на джаните не е заложен в „лингвиста“? Трябваше да съди за намеренията на работа по неговите действия. Джанът стана и заплашително се надвеси над зъболекаря.

— Не някой друг, а аз... — изрева той оглушително и гласът му беше подобен на бас, прозвучал от огромен орган.

Не някой друг, а аз? Това звучеше съвсем по английски и „лингвистът“ нямаше никакво отношение към превода.

— Вие... ти?... — само промълви поразеният Дилингъм.

Даже, ако в работа беше вграден голям преводач, той не би могъл да знае английски език. Нали беше престоял в земята няколко хилядолетия?

Джанът втренчи в доктора призматичните си лещи, намиращи се на гладката повърхност на главата. Лъчите на слънцето се отразяваха от неговото стоманено тяло, струйките дим, издигащи се от краищата на пръстите му, го правеха да прилича на дъга в мъглата.

— Не някой друг, а аз — изрева роботът — живота ти ще взема!

— Това е явно недорамение — каза Дилингъм, смутено отстъпвайки назад. — Искях да кажа неразумение... — Той млъкна мъчейки се да се успокои. — Аз не бях... Аз не бих могъл... Искам да кажа, че аз поправих вашия зъб и в края на краищата...

Тук Дилингъм се блъсна в камък и падна.

Джанът направи крачка към него — земята се затресе.

— Ти свобода ми даде — заяви роботът, обуздавайки гласа си, но без да снижава решителността на тона, — и късото съединение поправи.

Дилингъм, все още седнал на земята, запълзя назад.

— Да! Точно така! Тъй направих!

Джанът протегна напред блестящата си ръка и като оръдие насочи пръст към Дилингъм.

— *Внимавай, смъртний, аз ще ти разкажа...*

Дилингъм замря. Думите на гиганта всяха ужас в него.

*— В годините на битки между джаните
със дребните им врагове — роботите
извърших пагубна непредпазливост.
На мина без да видя се натъкнах.
Тъй власт над себе си във миг загубих
и болката познах, но ясен беше моя разум.
Войната вред бушуваше, а мене не намериха.
Аз слушах всичко, без да бъда в помощ,
и жребият ми беше тежък и горчив.
Минаваха хилядилетия и аз безпомощен
си дадох дума: който ми помогне,
богатствата световни ще му дам.
Но никой не дойде. Тогава рекох:
На този който ми помогне, аз
веднага ще изпълня три желания.
Ала и след това не идеше спасение.
Беснеейки във безпределен гняв
заклех се аз, че благодетелят,
от мъката ми който ме избави,
със своята ръка ще умъртвя.
Не някой друг, а само аз ще го убия.
И ти сега си жертва в моите ръце.*

Дилингъм помисли, че си има работа със смахнат. Разваленият зъб явно бе свързан с центъра на разума. Но късно беше да се оправи положението. Джанът никога вече няма да му позволи да се докосне до зъба. Ще го убие — само да се опита.

Думите на робота навяваха нещо познато. Дух, затворен в бутилка, който се е заклел да убие онзи, който го освободи... Рибар намира бутилката, измъква тапата...

Сега той разбра защо обитателите на планетата бяха тъй нащрек с неговия пациент. Кой знае как ще се държи роботът в момента на освобождаването си! И на каква клетва ще бъде верен? Впрочем, как беше успял да се измъкне рибарят от приказката? Джанът залитна. Дилингъм отскочи встрани.

— *Акумулаторите ми съвсем* — се оплака роботът на зъболекаря

—

*се изтощиха и изсъхнаха през вековете.
И ако инстинкта ми за предпазливост
— о участ зла! — не беше се изключил
предвидил бих настъпващото зло.
Не бих изгубил сили и енергия,
за да отхвърля тия тежки камъни
и ти разкрия моето решение.
Сега почти...*

Приятна новина! Дилингъм изскочи от ямата и се спусна да бяга.
— *О, смъртний,* — го преследваше гръмовният глас —

*нима сега ти
ще ме оставиш сам-самин в нещастие?
В дълбока яма, от която
без чужда помощ аз не ще изляза?*

Дилингъм, проклинайки се, почувствува, че молбата на работа го трогва. Той се спря.

— А ако ви помогна, ще се откажете ли от намерението си да ме убиеете?

*— О, смъртний, за мое съжаление сега,
аз клетвата си древна не отменям.
Не някой друг, а аз живота ти ще взема...*

— Тогава, защо трябва да ви помагам?

Но джанът, изразходил вече остатъка от енергията си, едва можа да промълви:

— Не някой друг...

И млъкна.

Забравил предпазливостта, Дилингъм се върна към ямата и погледна в нея. Джанът лежеше на дъното, лампичката на главата му едва светеше.

Дилингъм въздъхна облекчено и се втурна по дългия път към космодрума. Е какво пък, нали си изпълни дълга? Излекува джана от зъбобол. Да повика зеления робот не можеше, тъй като сигналното съоръжение остана в автолета, а „лингвиста“ действуваше на ограничено разстояние.

Вървя няколко часа. Пътната чанта значително му натежа, но той не я хвърли. На стъпалата му се появиха мехури, гърлото му пресъхна. Мечтаеше си само за едно — да утоли жаждата си. Единственият ручей, който му се изпречи на пътя, беше от изхвърлено машинно масло. Той не си беше дал сметка, колко далече го е закарал автолетът.

Без да обръщат внимание на собствените му страдания, мислите на Дилингъм отново се върнаха към гигантския джан. Операцията мина успешно, тъжно се усмихна той, но пациентът умря. Образът на работа, умиращ от недостиг на енергия, измъчваше доктора. Изпълни

ли той дълга си докрай? Смърт, вместо страдание, вместо болка. Как го молеше: „О смъртний, няма ще ме оставиш сам-самин в нещастие“?

Не, на него просто му провървя, че не загина. Никога повече няма да се приближава до неблагодарната машина.

Но думите на робота продължаваха да звучат в ушите му.

Най-после Дилингъм стигна космодрума и влезе в залата „За други форми на живот“. В залата беше душно и горещо, но там имаше това от което се нуждаеше. Докторът се напи и старателно превърза краката си. Неговата мисия беше завършила. А ако пък последната молба...

— Кажете — попита той, — какво представлява моралът на джаните? Могат ли да дават клетви и да ги изпълняват?

Вътрешният „преводач“ на гарата прочисти прашния си високоговорител и отговори:

— Древните джани-роботи се отличавали с непоколебими морални устои. Те обожавали даването на клетва. Тяхната конструкция не им позволявала да изменят на дадената дума. И ако някой от тях се е заклел, само пълното му разрушаване можело да го застави да се откаже от изпълнението на клетвата.

И така неговата съдба зависеше от конструктивните особености на машината. Но да обрече това благородно същество на бавна смърт...

— А какви източници на енергия са ползували джаните?

— Обикновено те се зареждали от уникален силов механизъм, тайната на който е загубена заедно с тях — каза „преводачът“. — Микроскопичният механизъм ги е снабдявал с енергия за няколко века. В случай на необходимост те можели да черпят енергия от всякакъв източник.

От всеки източник, с изключение изглежда на слънчевата светлина и вътрешната топлина на планетата. В дадения случай енергията беше стигнала за четиридесет столетия, въпреки късото съединение.

— Кога тръгва следващият лайнер за Галактическия университет или за неговите околности?

— След около осемнадесет часа.

Имаше достатъчно време.

— Повикайте автолет и го натоварете с електрически батерии. Аз сам ще го откарам.

Дилингъм знаеше, че на него, представителят на Галактическия университет, кредитът е гарантиран. Той може да поръча и да получи без протакания и възражения практически всичко на планетата. Дори, ако разходите превишеха нормата, Университетът щеше да ги заплати без да му мигне окото, но когато се върне, щяха да го заставят да се отчете. Репутацията трябваше да се поддържа на всяка цена.

Автолетът го чакаше при входа на гарата. Дилингъм доуца до машината и се покатери в кабината. Не беше трудно да се управлява.

След няколко минути той вече се беше приземил при ямата. Джанът лежеше в същата поза с лице надолу. Лампата на главата му светеше малко по-силно, което показваше, че акумулаторите постепенно се зареждат. И ако блокадата, направена от Дилингъм, не бе временна, роботът все някога сам би могъл да се измъкне навън. Дилингъм извади от автолета батериите и го постави до робота.

— Аз ви донесох източник на енергия — каза той. — Това съвсем не означава, че одобрявам вашето поведение... Но аз, заради принципите си, не мога да позволя живо същество да страда или да загине, ако е по силите ми да предотвратя това. Докато вие се заредите, аз ще бъда далече. Вие трябва сам да си намерите постоянен източник на енергия, тъй като тези батерии ще стигнат само за няколко часа.

Блестящата ръка на джана се протегна към батериите. Дилингъм скочи в автолета и изчезна.

— *Не някой друг, а аз...* — чу зад себе си.

Какъв глупак бе той! Джанът има намерение да го убие, а той, Дилингъм, му връща живота. Разбира се — глупак! Кой, ако не той преди година захвърли учението си, за да отиде на помощ на недостойния Уустрид, само защото оня се намираше в тежко положение? Тогава всичко мина добре. Добре, че Уустрид стана директор, но тоя път щастливи случайности не се предвиждаха. Сега имаше работа с целеустремена машина, а не със същество от плът и кръв. И затова бе по-добре да се измете от планетата, преди джанът да е събрал сили.

— *Не някой друг, а аз...*

Дилингъм подскочи и едва не обърна автолета. Той вече беше отлетял на цяла миля от ямата и се носеше с голяма скорост, но гласът

на джана звучеше естествено, съвсем до него. Дилингъм с безпокойство се обърна.

— *Не някой друг, а аз ще те убия* — прозвуча по автолетния „лингвист“

Дилингъм се поуспокои малко. Няма нищо чудно, че джанът е успял да се включи в „лингвиста“. Целият му организъм представляваше единна електронна схема.

— Виждам, че сте дошъл на себе си — каза Дилингъм.

— *О, смъртний, за всичко съм ти задължен сега.
За втори път ме ти спаси
от мъката на страшно разрушение.
Батериите, които ми донесе тук
са слаби. Не мога да се вдигна с тях в небето.
Но аз ще тръгна пеш по направление
към източника на енергия. А след това...
Не някой друг, а аз живота ти ще взема.*

— Разбрано — рече Дилингъм.

И така този робот може да лети. Оказа се, че джаните са отишли доста напред в своето развитие. Дилингъм никога не беше чувал за роботи, които самостоятелно летят във въздуха. Ако гигантът успее да догони автолета, не би могъл да се укрие от него! Внезапно Дилингъм се почувствува безпомощен. По тялото му изби студена пот.

— Колко време ви е необходимо, за да достигнете до източник за хранване — попита той.

— *Стандартна инсталация на джаните
от тук на десет мили се намира.
Тя действа, макар и под земята.
За двадесет минути ще я откопая
и здрав, жизнеспособен пак ще бъда.*

Двадесет минути? Лайнерът на Дилингъм тръгваше след почти едно денонощие.

Показа се космодрумът. Но къде да се скрие от вездесъщия робот?

— Трябва ли непременно да ме убиеш?

— *О, смъртний, да те убия се заклех...*

— Не може ли някак си да отминеш клетвата?

— *Да, има изход. Ако умреш преди минутата, в която аз ще те настигна.*

— А не може ли да минеш тая клетва като безнадеждно несъбираем дълг?

— *Не някой друг, а аз...*

— Аз вече запомних това изречение.

Не прозвуча ли в гласа на робота съжаление?

— Но обстоятелствата могат да позволят...

— *... живота ти ще взема.*

Не, в тона на робота не се усещаше колебание.

Дилингъм предприе още един опит.

— Джане, вашата клетва да ме убиете се отнася за първия път. Но аз повторно ви спасих. Може би ще се закълнете и по този повод...

Пауза.

— *О, смъртний, затова и не помислих.
Повторно клетва ще ти дам.
Ти имаш право да издумаш
до три желаня. Кълна се аз и трите
ще изпълня. И сметката ще бъде верна.*

— Отлично. Първото мое желание е да отмениш първата си клетва.

Отговорът се стори на Дилингъм като насмешка.

— *О, смъртний, бързаш! Ти джана да надхитриш
се опитваш. Не ще успееш, знай.
Едва след като изпълня първата си клетва
ще почнем изпълнение на втората.*

— Но как бих могъл да се възползувам от втората клетва, ако бъда мъртъв?

— *О, смъртний, постарай се да ме разбереш.
Не аз измислих нашия морален кодекс.
Кое то първо е — и занаяпред ще бъде първо.*

Всичко бе ясно. Дилингъм се приземи при гарата, пое си дъх и се хвърли към касата.

— Дайте ми билет за първия отлитащ кораб. За където и да е! Има ли кораб през близките петнадесет минути?

Синият робот, пръстите на който завършваха с гумени печати се удиви:

— Нещо случило ли се е, директоре?

— Вашият джан иска да ме убие.

— Съболезнования. Ние се опасявахме от нещо подобно. Няма ли да бъдете тъй любезен да напуснете това помещение, преди да ви е догонил джанът. Ние не сме застраховани от военни действия.

— От военни действия?

— С джаните не е бил сключен мирен договор, защото мислехме, че те не съществуват. Ние и до сега се намираме в положение на война с тях. Ако джанът разруши гарата, за да достигне до вас...

Дилингъм разбираше, че безсмислено крещи на машината, но нервите му не издържаха.

— Нима не си давате сметка, че след като джанът се заплати с мен, ще се заеме с вас? Добре, ако вие искате да изляза оттук и да го срещна навън...

— Изглежда имате право. Във наш интерес е да поживеете тук още малко, докато се подготвим за отбрана.

— Бързо ме настанете в някой кораб и тъй ще решите всичките си проблеми — сухо каза Дилингъм.

Кой би могъл да помисли, че мирната професия на протезиста ще стане причина за такива събития.

Той се озова на борда на кораб, отиващ за Риск, планета посветила се на популярния зимен лов на мамонти. Поне там има съвременен космодрум, откъдето е съвсем лесно да се добере до Университета. Веднъж у дома, той ще успее да намери начин да обезвреди джана, ако той все пак успее да го проследи в космоса. Впрочем защо да чака?

— Лично повикване за директора Уустрид, Институт за протези, Галактически университет — каза Дилингъм през преводача.

После съобщи името си, за да знаят на кого да изпратят сметката за разговора. За това са и удобни „преводачите“ — те знаят буквално всички езици.

— Радвам се, че ви чувам — каза Уустрид.

Дори в превод, на разстояние няколко светлинни години, в неговият глас отчетливо се долавяше интонацията на истинския оратор.

— Кога да ви чакам?

— Страхувам се, няма да бъде скоро. Разбирате ли, аз тръгвам в друга посока...

Груб, гъгвив глас го прекъсна:

— Ние искаме преминаването от курс в курс да се определя от времетраенето на обучението. Ние искаме намаление на таксите за обучение по трудните предмети. Освен това...

— Глупости — възкликна Уустрид, — мога да ви направя контрапредложения: продължителността на обучението ще зависи от това в кой курс се обучавате, а таксата за обучение няма да се събира след получаването на диплома. А вие, Мравояд, дълго няма да се задържите в Университета и въпросът за вашата диплома буди, бих казал, чисто академичен интерес.

Мравояд! Дилингъм познаваше този глас. Само преди година Мравояд постъпи в неговата група и си послужи с „пищови“ на приемния изпит, макар че едва ли се нуждаеше от тях. Сега той ръководеше студентската демонстрация.

— Чувате ли ме, Дилингъм? — се чу гласът на Уустрид. — Те ни заключиха в изпитната зала. Искаме подкрепления.

— Заключили ви? Всички преподаватели?

— Всички, които се намираме на територията на Университета, когато те нахлуха тук. Аз съм тук със Сивомътномалинов, с К-9, с Осогнезд и Електролампа. Не съм уверен дали познавате всички.

— Помня Осогнезд. Той държа при мене изпит в съвещателната комисия. Никога няма да забравя...

— Искаме два пъти в годината да ни се предоставя отпуск със запазване на стипендията за целия семестър — продължи Мравояд.

— Цял семестър — на обикновените студенти? — възропта Уустрид — Нашият бюджет не позволява да даваме такива отпуски дори на преподавателите. Ако веднага не се откажете от това искане, то ще ви се наложи да отработите цял семестър на университетската умиралия. Гарантирам ви това. Успяхте ли да закърпите джана?

Дилингъм трепна като осъзна, че последните думи са предназначени за него. Той ценеше уменията на директора да води едновременно два разговора.

— Тъкмо затова и ви повиках. Джамът...

— Ехе! Той премина на външна връзка! — извика един от студентите. — Това е нечестно!

— Почакайте — помоли се Дилингъм.

— А, това е Дилингъм — каза Мравояд. — Зная го. Той е изменник. Изключете го.

Дилингъм замълча.

— Варен рак! — изруга Уустрид. На таблото на „преводача“ блесна червена лампичка — това означаваше, че на „преводача“ се

налага да обяснява неприличен израз. — Докторе, веднага се връщайте обратно!

— Какво бърборите там, директоре? — нанеси се Мравояд.

Заработи заглушител и Дилингъм не ножа да разбере ни дума повече. Той отново остана сам. А неговите трудности не можеха да се сравняват с неприятностите на Уустрид.

Дилингъм едва успя да се изключи, когато „преводачът“ отново оживя.

— *Не някой друг, а аз...*

Ох! Не!

— Значи вие умеете да се включвате и в космическата свързочна мрежа? Удивително достижение за оня, който е прекарал четири хилядолетия под земята.

— *Макар и ограничен в движенията си следих научния прогрес. А той бе незначителен...*

— Затова ли говорите на моя език, дори без „преводач“? Докато аз съм лекувал зъба ви, вие от разстояние сте прекопирали записите на „лингвиста“?

— *Да, смъртний, аз постъпих тъй.*

— Тогава защо не използвате съвременен разговорен език, вместо това старомодно стихоплетство?

— *О, смъртний, това не ми е по природа...*

— Струва ми се, че не е във вашата природа и да убивате човека, който се е опитал да ви помогне. На два пъти. Но, разбира се, аз не съм джан и не мога да съдя за вашите нравствени устои.

— *На Риск ще те посрещна, смъртний.*

Буца заседна в гърлото на Дилингъм.

— Намерили сте бърз кораб?

— *Аз сам за себе си съм кораб.*

От минута на минута ставаше по-тежко. Опасностите, които изглеждаше, че се мержелеят някъде далече, сега ставаха реалност. Той, разбира се, вече знаеше — роботът може да се издига във въздуха подобно на авиолет, но не предполагаше, че е способен да лети и в безвъздушна среда. Беше го подценил.

Дилингъм би желал да се посъветва посредством „преводача“, но се отказа — едва ли можеше да му се довери. Вероятно роботът бе успял да засече предишния разговор и щеше да подслушва всички разговори на Дилингъм. В най-лошия случай роботът можеше да възприеме лъжлива информация и с това да ускори претворяването на клетвата в дело. Дилингъм трябваше да се откаже и от разговори с пасажерите и екипажа на кораба — затова трябваше да ползува „лингвиста“. Той разбра, че е притиснат до стената и че само от себе си може да очаква спасение.

Но къде беше изходът? Джанът ще го следи с каквито и методи на връзка да се ползува и ще го чака на Риск.

— Как тъй с вашите способности проиграхте войната? — попита Дилингъм.

Щом като човек не може да се скрие от великана, поне може да продължи разговора.

Няма ли внезапно да му се удаде да узнае нещо, което да го избави от неминуемата смърт? Да се хване поне за сламка — на повече Дилингъм и не разчиташе.

— *Аз сам и постоянно мислих върху туй* — призна джанът —

*Беда е, че нас, децата на метала,
не трябва да ни считат за мислители... И аз
не смогнах да достигна правилно решение.*

Значи не са мислители. Това е важно. Машината послушно изпълнява онова, което е заложено в програмата ѝ, но е лишена от въображение. А може ли да се зароди машинна култура без външен тласък? Къде е източникът на цивилизацията, чиито представители — джаните са били лишени от възможността да спечелят войната и дори са безсилни да обяснят защо са я загубили? От друга страна, да не би пък собствената планета на Дилингъм да е богата на мислители?

— Но вие не правихте ли някакви предположения? — настоя Дилингъм.

— *Аз предполагам: благородството на джаните,
миролюбието и умът ни са виновни да не успеем
да оценим способността на низките особи за
измама.*

*Ний мислехме, че всичките роботи
са умни, миротворни, благородни като нас.
Ала когато ни нападнаха изневиделица...*

— Аз пък предполагах, че агресорите са били именно джаните.

— *Не, смъртний. На планетата се разпореждаме,
тъй както и по другите системи от планети.
Владенията ни се ширеха навред
до края чак на галактичните предели.
С властта ний свикнахме. Тогава робите —
онез роботи, дето ни обслужваха —
въстанаха. И неочаквано нападнаха,*

ний джаните сразени бяхме. Горчиво поражение.

Версията на джана се различаваше от онова, което разказваха съвременните работи, но често бива така. За победителите е свойствено да извращават мотивите и да принизяват характера на победените. Джаните правеха впечатление на по-развити работи. И беше много вероятно джаните да са построили малките работи, а не малките работи — джаните. Но...

— Ако вие сте построили малките работи, то кой е построил вас?

*— Еволюирахме към съвършенство, смъртний.
Не си ли чувал за естествен подбор?*

— Но нали вие не можете... въ... ее... да се размножавате. Каква връзка има тук естественият подбор?

*— Аз сам не проумявам вас — човеците.
Как тъй сте съумяли на шир и дълж да се заселите?
И то без уреди, чертежи, изчисления.
При вас се срещат две особи. И туй е всичко.
Противно зрелище. Крайно ненаучно.*

— Няма нужда да продължавате. А вие какво можете да кажете за любовта?

Джанът не отговори веднага. Когато гласът му прозвуча отново, в него се появиха нови нотки:

— Като сега помня аз моята Джана, нейните ръце от блестяща платина, иридиевите ѝ зъбки... И нашето малко... Ние си го построихме заедно. Нищо по-съвършено не беше излизало от нашите поялници и отвертки... Моят и нейният план...

*Онези два проекта
различни, но и сходни при това,*

*машината доведоха до съвършенство.
Но дойде тук бедата. Джана изведнъж
превърна се в прах при водороден взрив.
Синът ни на съставни части беше разглобен,
докато аз лежах безпомощен
в дълбока яма...*

Дилингъм не знаеше какво да каже. Оказа се, че джанът не беше безчувствено чудовище, а личност, способна на дълбоки преживявания. Ако не беше тая проклета клетва...

„Преводачът“ зажува и заскърца. Смущения. Откъде? След няколко секунди шумът стихна.

— *О, смъртний, защо презрях,*

забравих предупреждението твое — възкликна джанът.

— *Аз ти обясних* — защото е блокирана системата ти за самосъхранение.

— *Проклето късо! Космическият студ
унищожил съвсем старанието на дентиста.
Миг още и зъбът ми пак ще се повреди...*

Отново шумове в „преводача“... Дилингъм разбра, че съдбата му е подарила още една възможност да се избави от смъртта. Джанът отново щеше да загуби възможността да се издига. Този път в междузвездното пространство.

— *Прощавай, смъртн...*

Явно бе, че космическият студ е стигнал до зъба и завинаги го е извадил от строя.

Половин час Дилингъм слуша как от „преводача“ се изтръгват шумове и смущения. Той много добре разбираше, че всяка изминала минута за джана, е минута на невероятни страдания. И ако не

предприемеше решителни действия, роботът, измъчван от непоносимата болка, която едва ли бе заслужил, щеше да бъде обречен на вечно скитане в пространството.

Нищо не помрачаваше неговото, на Дилингъм, светло бъдеще. Имаше ли той право да се откаже отново от това бъдеще?

— Варен рак! — каза накрая Дилингъм и повика космодрума на Риск. — Към вас лети загубил управление кораб. След няколко часа той ще бъде в сферата на действие на вашите мрежи за кацане. Подхванете го и направете следния ремонт... — Той подробно описа операцията за възстановяване на блокадата. — Ще ви помоля също, ако имате възможност да намерите съответната замяна на повредения зъб. Блокадата изважда от строя важен рефлекс на кораба.

— Ще бъде направено, директоре — отговори чиновникът. — Къде да се закара кораба след привършването на ремонта?

— Това не е точно кораб, а летящ робот. Като го поправите го пуснете по която и да е от четирите посоки, а сметката за поправката изпратете в Университета.

— Добре, директоре. — Чиновникът се изключи.

Глупак си се родил, глупак ще си умреш — помисли Дилингъм. Но какво да прави като съвестта му не позволяваше да запази собствения си живот с цената на вечни мъки за друго същество, дори когато това същество бе неодушевено. Разбира се, Дилингъм искаше да живее, но целта не оправдаваше средствата. Подобна линия на поведение едва ли би могъл да разбере индивид като Мравояд. Дилингъм и сан не можеше добре да я разбере. Сигурно Мравояд не би се измъчвал толкова...

Във всеки случай Дилингъм имаше на разположение няколко часа, ако разбира се, те не поправеха джана докато лайнерът му стигне до Риск. Трябваше да разчита на това, че ще заличи следите си, преди джанът да го е открил. Както и преди Дилингъм не можеше да използва „преводача“, защото знаеше, че джанът дори и парализиран, чува всяка дума. По-добре да се откаже от използване на връзките и да се скрие на сигурно място.

Но засега беше затворен като дух в бутилка. Едва когато корабът се спусне на планетата, той можеше да го напусне... А там — прощавайте, ние сме изчезнали безследно.

И тогава Дилингъм си спомни за спасителната ракета. Извади от чантата си няколко листчета със зъбни изображения и на чистите им обратни страни начерта някакви знаци. Трябваше няколко пъти да изтрива написаното и да пише отново, преди да остане доволен от резултата.

Тогава внимателно излезе от кабината, ползувайки аварийната система за ръчно отваряне на вратите, намери каютата на капитана и вместо да натисне електрическия звънец, почука на вратата. След това се отдъпна от зрителното поле на видеофона, за да може сам да наблюдава изображението на екрана.

Екранът блесна и на него се появиха многобройните хоботчета на капитана. Дочуха се въпросителни звуци, но тъй като „преводачът“ не знаеше към кого се обръща капитанът, трябваше да предава в етера пряката му реч. „Преводачите“ не бяха приспособени да отгатват, кой от няколкото милиони дискретни галактически езици е нужен в разговора.

Дилингъм не отговори на капитана. Всяка казана от него дума, веднага щеше до долети до джана, преди да е стигнала до капитанските уши.

След малко екранът угасна. Очевидно, капитанът беше решил, че тревогата е лъжлива. Тогава Дилингъм отново се приближи до вратата и почука.

След като тази процедура се повтори няколко пъти, разсърденият капитан сам отвори вратата, за да разбере какво се е случило. Дилингъм поднесе към очите му изпъстрения със знаци лист.

Капитанът мълчешком изучаваше написаното. Това беше за него изпитание. Ще разбере ли? Корабът, който командуваше, не беше в първа младост. Сам капитанът беше прехвърлил билото на живота си. Това означаваше, че има поне столетен опит в космическите рейсове и все нещичко е видял в Галактиката. Такъв капитан трябваше да разбира междугалактическата писменост. Тази писменост представляваше система от символи, основана не на звученето, а на значението на думите. Подобно на китайския писмен език, който може да се чете от китайци, говорещи на различни диалекти и дори от японците, тъй като иероглифът означава понятие, а не звуци, галактическото писменост беше всеобщо средство за общуване. Всяко същество в Галактиката, което притежаваше орган на зрение, би могло

да се научи да разбира тези символи. Основният запас от думи беше подбран по такъв начин, че се съобразяваше с особеностите дори на такива езици, в които отсъствуват глаголи, съществителни и други части на речта. (Ако трябва да кажем истината, болшинството от езиците не притежават части на речта. Родният език на Дилингъм, според галактическите мерки, беше изсъхнал архаичен клон.)

За съжаление, не всеки жител на Галактиката владееше тази писменост. Нещо повече дори — никой не я знаеше съвършено, с изключение на няколко странствуващи учени, макар че във всеки университет тя беше задължителна дисциплина за първокурсниците.

„Преводачите“ и „лингвистите“ бяха толкова широко разпространени, че писменото общуване почти не беше необходимо. Особено като се вземе под внимание, че покрай устните съществуваха и писмени „преводачи“, които не отстъпваха на устните. Дилингъм си правеше сметка, че на капитана често му се е случвало да посещава изостанали планети и навярно се е налагало да си служи с галактическата писменост. Дилингъм разчиташе, че сам той още не е успял да забрави курса, прослушан от него под хипноза, макар да не беше наясно доколко пълни са знанията му.

Капитанът премести към коридора един от многобройните си органи на зрение. Под свободно висящите очи се виеше пипалце, в което беше стиснат старомоден огнепръскач за близък бой — оръжие полезно за потушаване на съпротива, без риск до се разруши екипировката на кораба. Ако капитанът решише да стреля — дрехите и кожата на Дилингъм биха изгоряли веднага, а сам докторът щеше да бъде обречен на бавна и мъчителна смърт. Затова Дилингъм стоеше без да мърда.

Капитанът излезе в коридора и с жест нареди на Дилингъм да върви напред. Дилингъм не възрази.

Вървяха мълчаливо. Също така мълчаливо влязоха в празно помещение, където единственият неонов светилник осветяваше заключен сейф. Капитанът извади истински металичен ключ, отвори сейфа и измъкна от там купчинка картончета. Той дълго движи пипалцата си преди да избере едно от тях. Символът, изобразен на картончето означаваше „джан“.

Капитанът разбра всичко. Старият космически вълк отлично се ориентира в проблемата на зъболекаря. Наверно той предварително

беше направил справка на Металика, усъмнил се в истинските намерения на същество, което така бърза да се махне от планетата, че не пожелава да изчака по-добър кораб.

Дилингъм показва на капитана знака за опасност, усилен със знак за молба с нищо да не издава реакцията си. Към този символ, останал още от времето на войните, са прибегвали разузнавачите на вражеска територия, когато разкриването им е означавало за тях смърт. И макар че на мирния товарен кораб той не беше съвсем на място, капитанът бързо съобрази за какво се касае.

Той намери картонче със сумата, която щеше да струва на Дилингъм спасителната ракета. Дилингъм се съгласи, макар цената да му се стори малко завишена. Старият космически скитник го заведе в помещението, където се намираше ракетата. Той проследи дали докторът се привързва добре с ремъците и без да прибегва към помощта на „лингвиста“, набра на пулта маршрута, който трябваше да следва ракетата. Засега всичко се нареждаше много добре. Те не ползуваха никакви средства за свръзка при преговорите и джанът не можеше да разбере накъде се отправя Дилингъм. Наистина, по същата причина и Дилингъм не знаеше, накъде го насочва капитанът.

Люкът се затвори. Дилингъм почувствува тласък, върху него се стовари многократното ускорение. Отживялите своето време химически двигатели започнаха да набират скорост. Той излетя.

Сега вече, когато беше късно да предприеме нещо, в главата на Дилингъм проблясна мисъл, че нищо не струваше на капитана да отправи ракетата в празното пространство, а после да съобщи, че Дилингъм се е самоубил и да си получи паричките за ракетата от Университета.

Но не, Университетът веднага щеше да оспори чек, издаден при такива подозрителни обстоятелства. Капитанът трябваше да знае това. Нечестната игра не си струваше риска.

А при това капитанът имаше такава благородна муцуна!

Дилингъм не посмя да включи екрана и да погледне накъде лети ракетата, страхувайки се, че джанът ще се привключи в екрана. Трябваше да лети наслуки с надежда, че щом той сам не знае маршрута, то джанът още по-малко ще се досети за него.

Времето минаваше. Дилингъм задряма. Ракетата се намираше в състояние на свободно падане, но въртенето около оста създаваше

отвътре някакви сили на тежест. На Дилингъм му се присъниха блестящи работи.

Разбудиха го спирачните двигатели на ракетата. Скоро ракетата трябваше да се спусне на цивилизована планета — поне така той се надяваше. Иначе защо се беше трепал толкова?

Кацането беше тежко. След като изчезна претоварването и Дилингъм дойде на себе си, той с мъка навлече скафандъра и отвори люка. Но все още не се осмеляваше да включи силовата инсталация, тъй като нейното управление изискваше помощта на „лингвиста“. Той беше готов на всичко — да срещне снежна буря, гореща лава или безкрайни водни простори.

Чакаше го разочарование. Пейзажът беше познат. Той беше на Металика.

А какво друго би могъл да очаква? Ясно бе — корабът не беше успял да отлети далече от планетата за времето, докато зъболекарят се бе намирал на борда му. От друга страна спасителната ракета, отстъпваща по мощност на кораба, беше долетяла до Металика за по-дълго време. Може би защото бе изразходвала значителен запас от гориво за достигане на първоначалното ускорение. Най-близката планета се оказа тази, която неотдавна бе напуснал.

Къде ли е сега джанът? Ремонтът на зъба на pewno е завършен... Дилингъм се усмихна. Роботът сигурно сега се намираше на Риск и размишляваше какво ли е могло да се случи с някакъв си зъболекар.

Той се огледа. Това не беше районът, където бе намерил и лекувал работа. Гъстата металическа растителност покриваше почвата. Проблясваха чашките на цветенцата и позеленялите медни лишеи бяха по-светли отколкото онези около ямата. На хоризонта се издигаха ръждиви гори, по долината течеше буен ручей от машинно масло.

Диви места!

Толкова по-добре. Джанът в края на краищата ще се досети, каква е работата, ще се върне на Металика, но няма да го намери. Не можеш да претърсиш планетата току тъй. Ако Дилингъм не прибегнеше до помощта на електронната инсталация, бе невъзможно да го намери. Само да не умре от глад...

Зад гърба му щракна „лингвистът“ на спасителната ракета, макар Дилингъм да не беше го включвал.

— *Не някой друг, а аз...*

Охо! За този талант на работа Дилингъм и не подозираше. Значи джанът не само можеше да се привключва в системата за свързки, но и да я включва от разстояние. Узнал — непонятно по какъв начин — честотата на „лингвиста“ на ракетата, той е проследил курса ѝ.

Колко просто!

— Кога ще бъдете тук — уморено попита Дилингъм.

— *След седемнадесет минути, смъртний.*

*И знай, че никой, нищо, никак
животът ти не ще заплаши.*

*Но ако клетвата си не изпълня аз
покой не ще намеря цял живот.*

— Отивайте по дяволите с вашата клетва — изкрещя Дилингъм.

Но тук си помисли, какво ли ще стане, ако го заплаши, че ще завърши живота си със самоубийство? Впрочем едва ли това щеше да му помогне. Трябваше да напише завещание, в него да посочи какви ще бъдат трите му желания съгласно втората клетва на работа и как ще се разпореди с богатствата, които му се полагаха за третото спасение. Дори смъртта не бе толкова проста работа както изглеждаше на пръв поглед.

Седемнадесет минути. Колко малко, за да се скрие в храстите подалече от спасителната ракета. Наистина може и да не бърза за никъде, да дочака джана...

Безполезно е. Няма да успееш да излъжеш тази машина. А и ако успее да се скрие от нея, какво ще спечели? Бавна смърт от глад и жажда?

За сражение с работа не можеше и да се говори. Дилингъм беше на четиридесети две години, но и в младостта си не беше силен. А джаните са по-силни от който и да е човек.

Единствената надежда беше да го надхитри. Въпреки всички свои преимущества, роботът не беше съобразителен, иначе Дилингъм не би могъл да се изплъзва толкова дълго от него. На работа, например

нищо не струваше да повреди от разстояние системата за кацане на спасителната ракета и с това да я разбие на повърхността на планетата. Би могъл също тъй да попречи на зъболекаря да се качи на борда на кораба за Риск, като се намеси в работата на гаровите „преводачи“. Роботът беше изпуснал няколко сигурни възможности да се разплати с Дилингъм.

А освен това, очевидно той се смяташе за длъжен да отговаря на всички въпроси на доктора. Такова поведение е типично за роботите. Може би джанът просто не умееше да лъже или да се отклонява от истината, на което отлично бяха научени малките съвременни роботи. Може би това бе неговата ахилесова пета.

— Защо ми позволихте да отлетя от Металика? — попита Дилингъм, с надежда разбере мотивите на робота.

*— С това, о смъртний бих попречил
на свободата твоя на движение.*

— Нима е толкова важно, след като сте решили да ме убивате?

*— Не трябва аз правата да ограничавам
на други същества, освен ако това не нарушава
свещената ми дума на робот. О смъртний,
където и да се укриеш, знай —
ще те достигна и намеря. Ти
единствено от моята ръка кончина ще приемеш.
Затуй ти давам право: избери
каквито искаш три желания...*

— Зная, зная. А след това ще ме облагодетелствувате за третото спасение.

*— Едва след туй свободен аз от клетвата ще бъда.
И ще премина към насъщните дела.*

Не, да се продължава този разговор беше безсмислено. Дилингъм вече знаеше, че за работа е недостъпна иронията, заключаваща се в обещанията да обсипе с богатства мъртъв човек. Възможно е джанът дори вече да премисля как да изпълни останалите две клетви, ако Дилингъм не успее да остави завещание.

Дилингъм разполагаше само с десет минути. Изпитваше чувството, че стомахът му е сюнгер, набъбнал от горчица, а в мозъка му някой е насипал шепа игли. Разбираше, че трябва спокойно да се примири със съдбата си, но тялото му продължаваше да се съпротивлява.

— По силите ли ми е да предотвратя тая смърт? — промърмори той.

*— Да ти обадя туй не мога аз
без кодекса на нашия морал да наруша.*

— Значи има начин?

*— Отказвам се да дам такъв ответ.
Повтарям ти: това е против правилата.*

— Запушете си устата!

За какво ли са тези усилия и опити? Освен това Дилингъм се дразнеше от маниера на работа да се обръща към него на „ти“. Щом са тръгнали натам нещата, машината можеше да бъде поне по-вежлива.

Но все пак съществуваше начин да се избегне смъртта. Това бе ясно. Роботът отбягваше прекия отговор на въпроса. Как да накара машината да признае? Ами ако роботът желаше да разкрие тайната на зъболекаря, а не можеше да наруши моралния кодекс на джаните?

Над това трябваше да поразмисли. А до появяването на работа оставаха само пет минути... Ако се скрие, може би ще спечели някой и друг ден. Може би гладът ще изостри мислителните процеси.

В ракетата беше останал запас от вода. Дилингъм пи, докато стомахът му се поду, опита се да намери някакъв съд за запас, но не

намери и хукна да бяга, промъквайки се с мъка през гъстите храсти. Нямахше време да избира пътя. Натъкваше се на цветя, тичинките на които излъчваха топлина. Това зарадва беглеца: роботът щеше да се заблуди, ако поиска да търси човека по топлината на тялото.

Отзад се чу странен свистящ звук, като че ли някой шумно разсичаше въздуха, докторът не издържа и се обърна. От небесата вертикално се спускаше джанът, блестящ под лъчите на слънцето като божество.

Като си помислиш само — този екземпляр са го построили любящи механически родители, още преди на Земята да е възникнала човешката цивилизация! От гледна точка на технологията, джанът както и преди превъзхождаше всички достижения на земните учени. И при всичко това жадуваше да погуби своя благодетел.

Най-после Дилингъм отвърна поглед от робота и продължи пътя си бързо, но внимателно. Надяваше се, че джанът, за разлика от хрътките, не умее да надушва следата.

Чу как роботът затропа в противоположна посока. След това той отново се издигна нагоре, шарейки по храстите с розов лъч. Дилингъм се скри зад металическото стебло на дървото, докато премине опасността. Трябваше да избягва лъча, който се виждаше ясно на слънчева светлина.

Внезапно докторът се сблъска с робот-животно. То имаше медни крайници, зъби от неръждаема стомана и нажежени бели очища. Дилингъм не успя и да си помисли, че звярът удивително напомня на земните хищници, когато роботът се хвърли към него.

Дилингъм инстинктивно подскочи, хвана се за железен клон и се повдигна. Звярът се преобърна, плъсна на земята и това му попречи да скочи отново. Задните му лапи вместо с нокти завършваха с колелца, а коленете му приличаха на бутала, така че смегчаваха удара при скачане.

Но за какво му беше човешка плът? Нямахше време за размишления. Дилингъм се изкачи нагоре по грапавия ствол. Сега той съжали, че е изпил толкова вода. Тя го дърпаше надолу и се плискаше в стомаха му. Звярът, който го преследваше, беше чисто и просто хищник, нападнаше всяко живо същество, попаднало на пътя му и едва ли се замисляше над това, че вътрешностите му ще ръждясат, ако излапа Дилингъм.

Челюстите му оглушително щракаха до самите пети на беглеца и струя от нажежен въздух опари стъпалата му. Очевидно у хищника заработи системата за охлаждане, но тя премного напомняше на горещо дихание. Из тенекиените листа се подадоха телени пипалца. Те се свиваха с пружини и в краищата им нещо пробляскваше. Съдейки по всичко — отрова... Хищникът отдолу раззина пасть. Дилингъм имаше възможност да погледне в гърлото. По своето устройство то приличаше на месомелачка.

Беше попаднал в капан. Най-близкото до него пипало докосна главата му, замириса на опърлени коси и болка прониза тялото му, като че някой беше насочил към главата му слънчев лъч през увеличително стъкло. Дилингъм се отдръпна надолу към зиналата зверска уста.

— Спасете ме — закрещя той, без да се замисля колко нелепо звучи тоя зов.

И джанът дойде. За броени минути той се провря през храсталака и се намери до дървото. Струя пламък, изригнала от гърдите му, разтопи муцуната на хищника. Пронизителен звук застави пипалцата на дървото да се скрият.

— *Не някой друг, а аз ще те убия!* — пропя роботът.

Когато смисълът на думите му стигна до Дилингъм, той затвори очи, разбрал, че е дошъл краят му. Металическите пръсти хванаха тялото му и го повдигнаха нависоко. Няколко мига той вися във въздуха, а после почувствува под нозете си почва. Джанът го пусна.

— Аз бих желал ние с вас по-скоро да свършваме — каза Дилингъм, внезапно почувствувал пълно спокойствие.

— *Ти можеш с молба да се обърнеш
към мен преди да те убия. Ще я изпълня и затуй
сега ти давам три пъти по пет
секунди. Такъв е джановият обичай.*

И джанът започна да тиктака като будилник.

Петнадесет секунди, за да намери изхода, който не смогна да измисли целия ден. Десет секунди... Джанът вече беше насочил цевта, подаваща се от гърдите му. Пет секунди... Главата му беше празна...

— Отсрочка! — извика той.

— *Съгласен съм* — каза джанът — *Колко?*

Господи, каква глупост...

— Петдесет години?

Очакваше унищожителен удар на топлинното оръжие и чу:

— *Ще получиш, смъртний!*

Дилингъм отвори очи и ги втренчи в робота:

— Искате да кажете, че ще почакате?

Стори му се, че металическото лице се озари от усмивка. Но във всеки случай устата беше отворена и вътре святкаше поправеният зъб. Вероятно на Риск не бяха намерили замяна.

— *Обикновено давам по-малка отсрочка.*

Ала сега бих бил нечестен

ако огранича желанието ти.

Нали не си лъжец, подлец безсрамен.

За честност джаните отвързват с благородство.

Дилингъм изведнъж се сети за Уустрид, чието поведение някак си му напомни кодекса на джаните. А той така се надяваше, че втори такъв няма да намери.

— И така, след като нямате възможност да измените клетвата, вие леко изменихте нейния дух — каза той.

— *Но аз не можех сам да ти предложа туй* — съгласи се джанът —

и удължих за изпълнението срока,
надявах се на съобразителност и досетливост.

Не някой друг, а само аз ще те убия.

Ни звяр, ни мор, нито човек не може

вреда или пък мъка да ти причини.

Но точно петдесет години като минат

Ти ще загинеш от ръката ми внезапно.

През всичките години с теб ще бъда

и ще следя да се изпълни клетвата.

— Великолепно!

И така, джанът се оказа негов телохранител, най-компетентният в Галактиката, който ще предпазва Дилингъм от всички опасности до тогава, докато не му чукнат деветдесет и две години. Добре беше, че клетвата не е предвиждала незабавно убийство. Единственото, което тя изискваше безусловно, беше никой друг, освен джана, да не може да посегне на избавителя му.

— Е, хайде да тръгваме, джане — извика Дилингъм, като си спомни нещо важно, — в Университета има студентска демонстрация. Уустрид ще ме убие, ако не премахнем обсадата, преди да са пострадали любимите му папки.

[1] Тарантула — вид огромен паяк. Б.пр. ↑

Публикувано в списание „Наука и техника за младежта“, броеве 4, 5 и 6/1972 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.